

ZIYA GÖKALP'İN İKTİSADİ GÖRÜŞLERİ

Cafer VAYNI*

Özet

Bu makalede Ziya Gökalp'in iktisadi görüşleri ele alınmıştır. Ziya Gökalp'in, Türkiye'nin kalkınması ile ilgili görüşlerinin bir kısmını anlattık. O, zamanının iktisadî meselelerini ele alarak, onları iyi bir şekilde ifade etmiştir. Bu konuların bir kısmı günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Gümrük Birliği, KİT'lerin durumu gibi... Ziya Gökalp'in, Cumhuriyet kurulurken ifade ettiği iktisadî fikirlerinin bir kısmı hâlâ güncelliğini korumaktadır. Bu nedenle Gökalp'in iktisadî düşünceleri de günümüzde önemini ve değerini korumaktadır.

Anahtar kelimeler: Ziya Gökalp, sosyoloji, milli iktisat, iktisadi vatanperverlik

ZIYA GOKALP'S ECONOMIC VIEWS

Abstract

Ziya Gokalp's economic views are discussed in this article. Ziya Gokalp, told a portion of his opinions about the development of Turkey. He took the time to discuss economic issues and has expressed them succinctly. Some of these issues - as the Customs Union, the status of state-owned enterprises ... - continue to be discussed today. For this reason, the economic ideas of Gokalp continue to be significant and current till today.

Keywords: Ziya Gökalp, sociology, national economics, economics patriotic

---

*Sosyolog, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü-Doktora Öğrencisi. İLESAM İstanbul Şube Başkanı. İletişim: cafervayni@gmail.com

“Garip kaldım bu yerlerde gözyaşım silen yok.
Arif dili anlayan yok, gönül hali bilen yok.”

Ziya Gökalp

Bu incelememizin konusu Türk düşünce hayatının en önemli isimlerinden olan Ziya Gökalp'in iktisadi görüşleridir. Daha çok yaşadığı dönemi ve günümüze etki eden fikirlerini ele alacağız. Ziya Gökalp'in Türk Medeniyeti Tarihi'nin beşinci kitabında ve çeşitli makalelerinde yer alan İslamiyet'ten evvelki Türk iktisadi hayatı hakkındaki fikirleri bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

Ziya Gökalp 1874-1924 yılları arasında yaşamıştır. 48 yıllık ömründe **“konaktan, apartman dairesine sıkıştırılan”** yani ümmet devrinden, millet devrine doğru hızla geçiş yapan milletimizin meselelerine şahit olmuş ve bu meselelere sağlıklı çözümler üretmeye çalışmıştır. Sosyal ve toplumsal çözümlerini nihayetinde; **“Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim ve Batı medeniyetindenim”** şeklinde formüle etmiştir. Gökalp, ülkemizin fikir hayatında birçok ilk'e imza atmıştır. O, **“Garp ilmine istinat ederek, cemiyetimizin bütün meselelerini en detaylı ve sistematik bir tarzda gören, ilk büyük mütefekkindir.”**¹ Türkiye'de sosyolojinin kurucusu odur. Tarihimizi ilk defa sosyal gelişmesine göre devirlere ayıran yine Gökalp'tir. Türk (Atatürk) milliyetçiliğini sistemli hâle o getirmiştir. Nitekim Atatürk'ün onun için **“fikirlerimin babası”** dediği bilinmektedir. Gökalp'in sosyolojik olarak vazgeçemediği en önemli tutkusu, millîliktir. Ele aldığı her konuyu, durumu ve bilgiyi, Türk halkının şartlarına göre yorumlar. İşlediği konuları, Türk tarihi ile toplumundan ele aldığı örneklerle öylesine zenginleştirir ki, okuyucunun anlatılanlara ikna olmaktan başka alternatifi kalmaz.

Gökalp, meramını anlatırken edebiyatın da birçok yazı türünü kullanmıştır. Masal, hikâye, makale, diyalog, vaaz ve şiir bunların bir kısmıdır. Kaleminden inceleme olarak çıkan, **“İktisadi Vatanperverlik”** isimli bir makale, başka bir yerde aynı başlıkla şiire konu olmaktadır. Her ne kadar, **“şuur devrinde, şiir susar”** dese de, hece vezniyle yazdığı şiirlerinde, daha çok nesirlerinde ele aldığı konulara temas etmiştir. Bir bakıma rayından çıkmak üzere olan Türk toplumunu, yeniden rayına oturtmak için, bir aydın olarak

¹ Hilmi Ziya Ülken, *Ziya Gökalp*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1961, s. 31.

ve aydın sorumluluğu bilinciyle her yolu denemiştir.

Ziya Gökalp'in, İktisadî görüşlerinin temelini, “**millî iktisat**” kavramı teşkil eder.² Ele aldığı her konuda olduğu gibi, iktisatta da tamamen millîliği savunmakta, bunu da ancak devletin gerçekleştirebileceğine inanmaktadır. Türkiye’de uygulanan devletçilik politikalarının temelinde, Gökalp’in düşünceleri yer almaktadır. Gökalp’in, millî iktisadı savunmasının sebebi, Avrupa’da ve ülkemizdeki değişimlerdir. On dokuzuncu asrın ortalarından itibaren Avrupa’nın devlet anlayışındaki “**millî devlet**” olma gerçeği, zamanla imparatorlukların yıkılmasına ve bu coğrafyalarda millî devletlerin kurulmasına yol açtı. Osmanlı coğrafyasından da 27 farklı devlet ortaya çıktı. Batı’daki bu gelişmelere bağlı olarak, yirminci yüzyılın başlarında Türk devleti de “**ulus devlet**” eksenine kaydı. Ziya Gökalp bu projenin en önemi teorisyenidir.

Diğer bir faktör ise, liberalizm ve Marksizm karşıtlığıdır. Ona göre; “Adam Smith ekonomi politik’i kurarken, insanî bir ilim kurduğunu sandı. Yani bulduğu doğruları, her zaman ve her mekân için doğru varsaydı. Halbuki farkında olmaksızın, İngiliz ekonomisinin dayandığı esasları ve onun gelişme şartlarını yazıyordu. Amerikalı John Ray ile Alman Fredrich List, bu düşüncenin kendi memleketleri için yanlış olduğunu belirtti. Şimdi Almanya sanayide çok ilerlediği için, bu defa Adam Smith’in (Manchester okulu-liberal iktisat) kaideleri burada canlanıyor. Şüphemiz olmasın ki, Amerika sanayide çok ilerlediği, İngiltere ve Almanya rekabetinden korkmadığı zaman, Adam Smith’in fikirlerini müdafaa edecek ve her millete zorla kabul ettirmeye çalışacağı uzak bir ihtimal değildir. Her ne zaman olursa olsun, endüstride ileri gitmiş milletlerin ekonomi kitaplarını, **değişmez kutsal kitap kaideleri** gibi aynen okutmaya ve hayatımızda böyle bir devlet ekonomisinin peşinden gitmeye kalktıkça, iktisaden çökmeye doğru gideceğimizden şüphe etmeyiniz.”³

Gökalp aynı zamanda, Marx’ın iktisadı, toplumlar için tek belirleyici faktör olarak görmesine de karşı çıkar. Bu noktada Gökalp, sosyolojisinden

² Kazım Nami Duru, *Ziya Gökalp*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975, ss. 95-97.

³ M. Emin Erişirgil, *Bir Fikir Adamının Romanı: Ziya Gökalp*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2. bs., 1984, ss. 123-124.

etkilendiği Emile Durkheim'in; **“...Diğer içtimaî hadiseler, iktisadî hadiselere sebep olabildiği gibi; iktisadî hadiseler de içtimaî hadiselere sebep olabilir.”**⁴ görüşünü destekler. Gökalp, Edmond Demolins'in tesis ettiği; **“yarınki cemiyet yalnız müstahsillerin olmalıdır”** anlayışını da abartılı bulur. Çünkü, müstahsilin mânâsı genişletilince bir şair, bir âlim, bir musikişinas, bir filozof, bir ressam da müstahsildir. Yani üretici... O halde; **“yarınki cemiyet mütehasıslardan mürekkep olmalıdır”**⁵ fikrinin daha doğru olduğunu ifade eder.

Aslında Gökalp'in bütün çalışmaları millî kalarak çağdaşlaşmak üzerine inşa edilmiştir. Bu çağdaşlaşma projesinde, Türkiye'de millî ekonominin oluşturulması ve tarım toplumundan sanayi toplumuna geçilerek, Batı seviyesine erişilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Türkiye'yi İngiltere, Almanya, Amerika gibi Batı ülkeleriyle kıyaslamakta ve ülkemiz realitesine göre çözümler üretmeye çalışmaktadır. Bu açıdan meselelere getirdiği çözümler noktasında da yerli olduğunu söylemek mümkündür.

Onun iktisadi meselelere ilişkin ilk yazısı, 16 Mayıs 1904 tarihli “Diyarbakir Gazetesi”nde yayınlandı. Adı “Kışla Meydanı”dır. *Diyarbakir* ve *Peyman* gazetesinde yazdığı birçok yazıda daha çok Diyarbakir bölgesinin ekonomik meselelerini konu almıştır.⁶ Ziya Gökalp, *İktisadiyat Mecmuası*'nda⁷ kaleme aldığı bir dizi yazıda ise, “Millet nedir? Millî iktisat neden ibarettir?” sorularına cevap aramaktadır.⁸ Burada millî iktisadî, Türkleri bir camia haline

⁴ Ziya Gökalp, *Makaleler IX*, Kültür Bakanlığı, Yay., Ankara 1980, ss. 26-27.

⁵ Ziya Gökalp, *Makaleler VII*, TC Kültür Bakanlığı Yay., s. 38.

⁶ Rifat Önsoy, “Ziya Gökalp'in İktisadi Görüşleri”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı 12, ss. 356. Diyarbakir ve Peyman gazetelerinde ekonomiyle ilgili yazılarının bir kısmı Muhasebe-i İktisadiye, Dişten Artmaz İşten Artar, Ticaret: El-Kasib..., Makale-i İktisadiye, Ziraat ve Zenaat... gibi başlıklar taşımaktadır. Ayrıca, Burhan Baloğlu'nun “Ziya Gökalp'in İktisat Görüşleri ve Günümüz İktisadi Değerler Sistemi Bakımından Önemi”, (İstanbul Üniversitesi Ed. Fak. Sosyoloji Bölümü Sosyoloji Dergisi, Sayı 13, Yıl: 2006, ss. 15-28) isimli makalesi de önemlidir. Ziya Gökalp'in bu dönemde yazdığı makaleler ayrıca *Makaleler I* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976, 149 s.) isimli kitapta da yer almaktadır.

⁷ Kazım Nami Duru'nun anlattığına göre İktisadiyat Mecmuası'nın giderleri İttihat ve Terakki tarafından karşılanmakta olup yayın işini de Tekin Alp'e Ziya Gökalp vermişti. Kazım Nami Duru, *Ziya Gökalp*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975. ss. 95.

⁸ Ziya Gökalp, *Makaleler VIII*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., ss. 75-96.

getirecek, Türk harsının teşekkülünü temin edecek amillerden birisi olarak görmektedir. Ona göre iktisadî hayatın aile, şehir ve millî olmak üzere, üç devresi vardır. Aile iktisadî devresinde mübadele yoktur. Ücret ve fiyat kurumları henüz mevcut değildir. İşler imece usulüyle yahut esirler ve serfler vasıtasıyla yapılır. Küçük bir iş bölümü vardır. Şehir iktisadında ise mübadele doğrudan doğruya ve vasitasızdır. Ona göre, bu üç iktisadî devre realitede birbirlerinden tamamıyla ayrı değildir. Her kavimde bu üç anlayıştan biri asıl, diğerleri de ikincil planda olarak bulunur. Yani şehir iktisadının hâkim olduğu yerlerde, aile iktisadının izleri olabileceği gibi, millî iktisadın hâkim olduğu yerlerde de aile ve şehir iktisatlarının izleri bulunabilir.⁹

Gökalp, *İktisadiyat Mecmuası*'ndaki yazılarında millî iktisadın nasıl meydana getirileceğini, kurulacağını sosyoloji kurallarına dayanarak anlatmaya çalışır.¹⁰ Bunun için mevcut iktisadî kurumları tetkik etmek ve diğer milletlerin kurumları ile karşılaştırmak önemlidir. Bu makalelerinde konuya daha çok teorik açıdan yaklaşmakta, bizlere bir şema sunmaktadır. Ona göre millî iktisadımızı aramaya giriştiğimizde, klasik iktisat ilmi ile işe başlamamalıyız. Çünkü klasik iktisatta, millîlik yoktur. Aynı zamanda da bizim iktisat hayatımıza tatbik edilemez. Mesela bizde şehir ve aşiret iktisadi sistemleri var. "Birbirinden büsbütün ayrı olan bu iki sistemi aynı kural ve kaidelerle idare etmek mümkün müdür?" diye sormaktadır.¹¹ Yine millî iktisadımızı oluştururken memleketin ve milletin tarihini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ona göre millî iktisadî oluştururken, mazi ve hâli bilmezsek, âti için düşüncelerimiz gerçek dışı olur. Eski Türklerde millî iktisat devreleri bulunduğu dikkat çeken Gökalp'in, millî iktisadın devletin şekliyle yakın ilgisi olduğunu söyler. Ona göre iktisadın medine (şehir), saltanat ve millet iktisadî olmak üzere üç devresi vardır. Bunlardan millet iktisadî günümüz devletlerinde bulunmaktadır. Türkiye'nin istikbali de millî iktisattaki başarısı derecesine bağlıdır.¹²

Gökalp'e göre asrî devlet büyük sanayiye malik devlettir. Ülkemizde de büyük sanayiye ulaşmak için, millî bir hamle ile askerlikte Avrupa'ya yetiştiğimiz gibi, sanayide en kısa zamanda onlara ulaşmamız lâzım. Avrupa'nın

⁹ Ziya Gökalp, *Makaleler VIII*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., ss. 78-81.

¹⁰ Kazım Nami Duru, *Ziya Gökalp*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975, ss. 95.

¹¹ Kazım Nami Duru, A.g.e., ss. 86.

¹² Kazım Nami Duru, A.g.e., ss. 86-87.

en son fennî terakkileriyle işe başlamalıyız. Mesela hareketimizin başlangıcı elektrik olmalı ve memleketimizi büyük bir elektrik şebekesi içine almalıyız.¹³ Ayrıca devlet (valilik, kaymakamlık, belediyeler dâhil) özel teşebbüsle rekabet etmeden, özel teşebbüsün gerçekleştiremeyeceği alanlarda her türlü fabrikaları kurabilirler. Çünkü o an itibarıyla zayıf olan yerli şirketlerden büyük işler beklenemeyeceğini, ayrıca siyasî müdahaleleri arkalarından sürükleyip getiren ecnebi sermayesinden bir hayır gelmeyeceğini, dolayısıyla kendi yağımızla kavrulmamızın daha doğru bir davranış olacağını düşünmektedir. Gökalp, memleketimize büyük sanayiın bütün şubelerini ancak devletin kurabileceğini savunur. Türkler tabiatı icabı devletçi olduğundan, her şeyin devlet tarafından başlatılmasını bekler. Bu sebeple devletin iktisadî işlerde yetkili olması için kendisinin bir iktisadî devlet mahiyetine girmesi gerekir. Bunun için de, bütün devlet ricaliyle memurların tam manâsıyla iktisadiyatçı olması şarttır.¹⁴ Ona göre, hükümetlerin başarısızlığı, siyasiler tarafından idare edilen hükümetlerin, iktisadî işleri de siyasetçilere havale etmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁵

Ziya Gökalp “İktisada Doğru” isimli makalesinde¹⁶ Türkiye’de iktisadın inkişafıyla zengin bir sınıf yetişmediği için, sadece zevk aldıkları işleri yapanların çok az olduğunu söyler. Ülkemizde büyük âlimlerin, sanatkârların, filozofların yetişmemesi iktisadî hayatımızın çok geri olmasındandır. Avrupa’da yalnız mütehasısların eserlerine kıymet verilirken; bizde ise her şeyden bahsedenlerin otorite sayılmasının sebebini yine iktisadî hayatta aramalıyız. Bir memlekette iktisadî hayat ne kadar yüksekse, **taksim-i a’mal** de o derecede derindir. Yüksek faaliyetlerin birer ihtisas mesleği olabilmesi, ancak taksim-i amelin çok derinleşmiş bulunduğu yerlerde mümkündür.

¹³ A.g.e., ss.170. Gökalp’in 1920’lerde söylediği bu sözlerden 70 yıl sonra 1990’larda dönemin Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL ile Dönemin Başbakanı Süleyman DEMİREL arasındaki önemli tartışmalardan birisi de Türk köylerinin tamamına yakınına elektrik götürdükleri yönündeki öğünmeleridir.

¹⁴ Başbakanlık Müsteşarı Prof. Dr. Ömer DİNÇER’in 2004 yılında Kanal7 televizyonunda katıldığı bir haber programında söylediği “Son yirmi yıl içerisinde işletmecî devlet anlayışının egemen olmaya başladığı, bu nedenle işletme profesörü olarak benim Başbakanlık Müsteşarı olarak atanmam isabetli olmuştur” şeklindeki sözleri de Gökalp’in görüşlerinin başka biçimde ifadesidir.

¹⁵ Nitekim KİT’lerin onlarca yıldır zarar etmesinin temel sebebi de siyasiler tarafından idare edilmesidir. Bunların özelleştirildiklerinde kâr etmeye başlaması gerek bizi gerekse Ziya Gökalp’i haklı göstermektedir.

¹⁶ Ziya Gökalp, *Makaleler VII*, TC Kültür Bakanlığı Yay., ss. 34-40.

Yani, iktisada verilecek önem yalnız maddî refahı temin etmekle kalmaz; yüksek faaliyetlerin mümkün olmasına da zemin hazırlar. Bir memlekette iktisadî hayat yüksek değilse, ne ilim, ne sanat, ne felsefe, hatta ne de ahlâk ve din yüksek tecellilerini gösterebilir. Demek ki, en mânevî zevkleri, en ruhanî vecdleri duyabilmek için de, yine iktisadî hayatın yükselmesi gerekir.¹⁷

Ziya Gökalp, *Cumhuriyet Gazetesi*'nde, "Çocuk Sütünü" genel başlığı altında da, çeşitli yazılar kaleme almıştır. Burada yayınlanan Hayvanlarda İktisadî Hayat, Hayvanlarda İktisat ve İhtiyaçları ve Ateş Yakabilen Mahlûk isimli oğlu Turgut'la babasının yaptığı sohbetler ekonominin bazı özelliklerine ve kavramlarına değinmektedir. Burada insanları diğer canlılardan ayıran en önemli farkın, ateş yakabilme özelliği olduğunu söylemektedir. Yine kâinatta çalışmayı sevmeyen yegâne canlının insanlar olduğunu; kölelik, işbölümü, makineler gibi müesseseleri insanların kendi zahmetlerini azaltmak için icat ettiklerini ifade etmektedir.¹⁸ Yani insanlar çalışmaktan kurtulmak için çok çalışıyor. Ona göre şair Eşref bu durumu; "Az zahmete mukabil, çok menfaat husulü" mısraıyla çok güzel ifade etmiştir. İsteddiği ise insanın çalışmayı "**ıçtimaî hizmet**" gibi şerefli bir mertebeye yükseltmesidir. Burada sermaye ve mülkiyet olgusuna da dikkat çekmektedir. Proudhon'un meşhur "*mülkiyet hırsızlıktır*" sözüne atıfta bulunur. Buna mukabil, Charles Gide'nin; "Mülkiyet hırsızlıktır ifadesi birçok itirazları davet edebilir. Fakat onu tersine çevirerek hırsızlık bir mülkiyettir haline getirirsek, her türlü itirazdan azâde kalır. Tabii olarak eğer mal sahipleri olmasaydı hırsızlık da olmayacaktı." Görüşünü öne sürerek Proudhon'a katılmamaktadır.¹⁹ İktisadın başlangıcı olarak ihtiyaçları gören Gökalp'e göre; "sermayenin alâmet-i farikası, yeni bir servet husule getirmek için tasarruf olunmuş bir servet olmasıdır."²⁰ Ona göre; "**Türkler özgürlük ve bağımsızlığı sevdikleri için, iştirakçi (komünist) olmazlar, fakat eşitliği sevdiklerinden dolayı, fertçi de kalamazlar. Türk kültürüne en uygun sistem, solidarizm yani dayanışmacılıktır. Ferdi mülkiyet sosyal dayanışmaya yaradığı nispette meşrudur. Sosyalistlerin ve komünistlerin ferdi mülkiyeti kaldırmaya girişmeleri doğru değildir. Bundan başka, sadece şahsi mülkiyet olması gerekmez. Kişisel mülkiyet gibi, toplumsal**

¹⁷ Ziya Gökalp, *Makaleler VII*, TC Kültür Bakanlığı Yay., s. 37.

¹⁸ Ziya Gökalp, *Makaleler IX*, TC Kültür Bakanlığı Yay., ss. 216-217.

¹⁹ Ziya Gökalp, *Makaleler IX*, TC Kültür Bakanlığı Yay., s. 220.

²⁰ Ziya Gökalp, *Makaleler IX*, TC Kültür Bakanlığı Yay., s. 221.

mülkiyet de olmalıdır. Toplumun fedakârlığı veya zahmeti sonucunda meydana gelen ve kişilerin hiçbir emeğinden doğmayan fazla kârlar, topluma aittir.”²¹

Demek ki, Türklerin toplumsal ideali şahsi mülkiyeti kaldırmaksızın toplumsal servetleri fertlere kaptırmamak, genelin faydasına harcamak üzere korunmasına ve üretilmesine çalışmaktır.

Türklerin, bundan başka, bir de ekonomik idealı vardır ki, o da ülkeyi büyük sanayiye kavuşturmaktır. Gökalp'e göre bazıları: **“Ülkemiz bir tarım ülkesidir. Biz daima çiftçi bir millet olarak kalmalıyız”** diyorlar, ki bu fikir asla doğru değil. Gerçekten, çiftçiliği hiçbir zaman elden bırakacak değiliz; fakat çağdaş bir millet olmak istiyorsak, mutlaka büyük sanayiye sahip olmamız gerekir. Avrupa hareketlerinin en önemlisi, ekonomik devrimdir. Ekonomik devrim ise, ilçe ekonomisi yerine, millet ekonomisinin ve küçük zanaatlar yerine, büyük sanayinin konulmasından ibarettir. Millet ekonomisi ve büyük sanayi ise, ancak koruma yönteminin uygulanması ile oluşabilir. Bu konuda bize yol gösterecek olan millî iktisat teorileridir. Amerika'da John Ras ve Almanya'da Friedrich List, İngiltere'de Manchesterienler kurdukları ekonomi biliminin, genel ve milletlerarası bir bilim olmayıp; sadece İngiltere'ye özgü millî bir ekonomi sisteminden ibaret olduğunu ortaya koydular. İngiltere, büyük sanayi ülkesi olduğu için, ürünlerini dışarıya göndermek ve dışarıdan ham madde getirmek zorundadır. Bu nedenle İngiltere için yararlı olan tek yöntem, gümrüklerin serbest olması kuralı yani açık kapı²² politikasıdır. Bu ilkenin İngiltere gibi büyük sanayie sahip olmayan milletler tarafından kabul edilmesi, sonsuzluğa kadar İngiltere gibi sanayi ülkelerine ekonomik açıdan esir kalması sonucunu verecektir. İşte bu iki ekonomist, ülkeleri için birer özel “millî ekonomi” sistemi meydana getirerek, ülkelerinin büyük sanayiye sahip olması yolunda çalıştılar ve başarılı da oldular. Bugün, Amerika ile Almanya büyük sanayi hususunda İngiltere ile boy ölçüşecek bir konuma yükselmişlerdir ve şimdi onlar da,

²¹ Ziya GÖKALP, *Türkçülüğün Esasları*, “İktisadî Türkçülük”, MEB Yayınları, İstanbul, 1990, ss. 178-182.

²² Türkiye de 1996 yılında büyük ümitlerle gümrük birliğine girmiştir. 2003 yılı sonuna geldiğimizde ise bu işten zararımız Ankara Ticaret Odası Başkanı Sinan AYGÜN'ün ifadesine göre, 80 milyar TL olmuştur. (Bakınız ATO internet sitesi) 11 Kasım 2003'de Haber Analiz'e verdiği bir röportajında Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden dolayı uğradığı zararın 100 milyar dolar olduğunu ifade etmektedir.

İngiltere'nin açık kapı politikasını izliyor. Fakat bu seviyeye gelebilmelerinin, yıllarca millî ekonominin koruma yöntemlerini uygulamaları sayesinde olduğunu da pek âlâ biliyorlar.

İşte Türk ekonomistlerinin de ilk işi, önce Türkiye'nin ekonomik gerçeklerini incelemek, sonra da bu objektif incelemelerden millî ekonomimiz için bilimsel ve esaslı bir program hazırlamaktır. Bu program gerçekleştirildikten sonra, ülkemizde büyük bir sanayi teşkil etmek için, her fert bu program dairesinde çalışmalı ve ekonomi bakanlığı da bu şahsi faaliyetlerin başında gelen bir düzenleyici görevi üstlenmelidir.

Ziya Gökalp'ın, Türkiye'nin kalkınması ile ilgili görüşlerinin bir kısmını burada zikrettik. O, zamanının iktisadî meselelerini ele alarak, onları iyi bir şekilde ifade etmiştir. Bu konuların bir kısmı günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Ziya Gökalp'ın, Cumhuriyet kurulurken ifade ettiği iktisadî fikirlerinin bir kısmı hâlâ güncelliğini korumaktadır. Bu nedenle Gökalp'ın iktisadî düşünceleri de günümüzde önemini ve değerini korumaktadır.

KAYNAKÇA

- Ülken, Hilmi Ziya, *Ziya Gökalp*, Kanaat Kitabevi, 1961, İst., 310 s.
- Duru, Kazım Nami, *Ziya Gökalp*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975.
- Erişirgil, M. Emin, *Bir Fikir Adamının Romanı: Ziya Gökalp*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2. bs., 1984.
- Ziya Gökalp, *Makaleler I*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 1976.
- Ziya Gökalp, *Makaleler VII*, TC Kültür Bakanlığı Yay., 1982.
- Ziya Gökalp, *Makaleler VIII*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 1981.
- Ziya Gökalp, *Makaleler IX*, TC Kültür Bakanlığı Yay., ss. 1980.
- Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, MEB Yayınları, İstanbul, 1990.
- Baloğlu, Burhan, "Ziya Gökalp'in İktisat Görüşleri ve Günümüz İktisadi Değerler Sistemi Bakımından Önemi", *İstanbul Üniversitesi Ed. Fak. Sosyoloji Bölümü Sosyoloji Dergisi*, Sayı 13, Yıl: 2006, ss. 29-46.
- Önsoy, Rifat, "Ziya Gökalp'in İktisadi Görüşleri", *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, Yıl: 1982, ss. 355-366.

